

**ОЦІНКА РІВНЯ СИСТЕМНОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ ТА ВИЗНАННЯ
МОНІТОРИНГУ ПОСЛУГ
У СФЕРІ ВІЛ ПІД
КЕРІВНИЦТВОМ СПІЛЬНОТ
В УКРАЇНІ**

**2023
Київ**

Оцінка спроможності громадських організацій в Україні здійснювати моніторинг якості та повноти пакетів послуг, пов'язаних з ВІЛ-інфекцією

Травень 2023 року

Цей звіт підготували: Євгенія Конончук (1), Сергій Дмитрієв (1), Максим Демченко (2), Катерина Рижкова-Себелева (2), Георгі Соселія (2).

Дисклеймер:

Думки, висловлені в цьому звіті, належать авторам і можуть не збігатися з думками інших зацікавлених сторін і жодним чином не відображають позицію донорів цього дослідження.

Автори не несуть відповідальності за використання або інтерпретацію третіми сторонами даних, висновків чи рекомендацій, представлених у цьому звіті.

Подяки:

Автори вдячні ключовим інформантам за неоціненну співпрацю та підтримку в проведенні дослідження та підготовці звіту. Автори висловлюють подяку представникам Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України за підтримку в процесі проведення дослідження.

Рекомендоване цитування:

Повне цитування: Оцінка спроможності громадських організацій в Україні здійснювати моніторинг якості та повноти пакетів послуг, пов'язаних з ВІЛ. УЗАГАЛЬНЮЮЧИЙ ЗВІТ. (2023, травень). КИЇВ, УКРАЇНА.

Внутрішньотекстове цитування: (Оцінка спроможності громадських організацій в Україні здійснювати моніторинг якості та повноти пакетів послуг, пов'язаних з ВІЛ, 2023).

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

СНІД	Синдром набутого імунодефіциту
АРТ	Антиретровірусна терапія
ОБС	Організація на базі спільноти
СКК	Національний координаційний комітет
МКС	Моніторинг під керівництвом спільноти
ОГС	Організація громадянського суспільства
ЗСС	Зміцнення системи спільноти
ВІЛ	Вірус імунодефіциту людини
ГІ	Глибинне інтерв'ю
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я
ЧСЧ	Чоловіки, які мають секс з чоловіками
ЦГЗ	Центр громадського здоров'я
РЦ для МіО	Регіональні центри моніторингу та оцінки
ЦСР	Цілі сталого розвитку
ТБ	Туберкульоз
UCDC	Український центр контролю за соціально небезпечними хворобами

ЗМІСТ

I. ВСТУП.....	5
II. МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ.....	8
2.1. Мета та завдання дослідження	8
2.2. Дизайн дослідження	8
2.3. Методологія.....	10
III. РЕЗУЛЬТАТИ	11
3.1. Політика та стратегія.....	11
3.2. Фінансування	14
3.3. Правова база	17
3.4. Врядкування та управління	18
3.5. Моніторинг та оцінка	20
IV. ВИСНОВКИ.....	23
V. ВИСНОВКИ.....	32
Політичні рекомендації для національних органів, що приймають рішення.....	32
Рекомендації для донорів	33
Рекомендації для спільнот	34

I. ВСТУП

«Моніторинг під керівництвом спільнот (МКС) - це механізм підзвітності щодо заходів у відповідь на ВІЛ на різних рівнях, який очолюють та впроваджують місцеві громадські організації людей, які живуть з ВІЛ, мережі ключових груп населення, інші уразливі групи або інші організації спільнот».¹

МКС застосовує структурований процес збору та аналізу якісних і кількісних даних з різних аспектів, включаючи надання послуг у сфері ВІЛ, доступ до них, якість та права людини - систематично та у рутинному режимі.

Дані МКС збирають докази того, що працює добре, що не працює і що потребує вдосконалення, а також пропозиції щодо цілеспрямованих дій для покращення результатів у сфері охорони здоров'я. Метою МКС є його функціонування як механізму нагляду спільноти (тобто функція "watchdog") за послугами охорони здоров'я.

Важливим фактором, що сприяє створенню якісної та структурованої системи МКС, є визнання МКС національною системою та її інтеграція в основні

функції. Для впровадження якісного інтегрованого МКС необхідно звернути увагу на наступні системні функції: національні заходи у відповідь на епідемію ВІЛ повинні інтегрувати МКС через комплексну політику та стратегічні рамки. У національних стратегіях і планах дій необхідно визначити пріоритетність МКС, визнаючи його роль як важливого інструменту для моніторингу якості послуг, рівня доступу, порушень прав людини та збору стратегічної інформації. Крім того, необхідно виділяти адекватні та стабільні фінансові ресурси безпосередньо спільнотам для впровадження МКС. Національна нормативно-правова база повинна визнавати важливість МКС для прийняття обґрунтованих рішень, визнавати спільноти як постачальників і виконавців МКС та встановлювати чіткі стандарти для її визначення, впровадження та використання результатів. Крім того, національні механізми підзвітності повинні інтегрувати МКС, а системи регулярного нагляду та моніторингу включати МКС як стандартний інструмент для збору даних. Загалом, цей комплексний підхід підкреслює цінність МКС у досягненні ефективних

¹ Запровадження моніторингу послуг у сфері ВІЛ під керівництвом спільнот ЮНЕЙДС, 2021 р.
https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/establishing-community-led-monitoring-hiv-services_en.pdf

заходів у відповідь на ВІЛ та сприянні розширенню прав і можливостей спільнот і підвищенню їхньої причетності до цих заходів.

Очікується, що національні заходи у відповідь на епідемію ВІЛ, включаючи політику, систему та практику, повинні враховувати та визнавати, що спільноти, яких торкнулася епідемія ВІЛ, мають унікальні та цінні знання та уявлення про їхні специфічні потреби, проблеми та сильні сторони. Крім того, конструктивне залучення та участь спільнот може призвести до більш оперативного та ефективного надання ВІЛ-послуг. І, нарешті, розширення прав і можливостей спільнот щодо моніторингу та адвокації своїх прав і потреб сприяє підвищенню відповідальності, підзвітності та сталості програм у сфері ВІЛ-інфекції.

Україна стикається з численними викликами у боротьбі з ВІЛ/СНІДом, але ці виклики загострилися через повномасштабне російське вторгнення та війну, що триває. До війни Україна вже мала один з найвищих показників поширеності ВІЛ-інфекції в Європі. Однак війна ще більше ускладнила ситуацію, зруйнувавши інфраструктуру охорони здоров'я, перемістивши населення та

підірвавши зусилля з профілактики та лікування. Зокрема, війна призвела до руйнування або закриття медичних закладів на територіях, що постраждали від конфлікту, що обмежило доступ до послуг з тестування, консультування та лікування ВІЛ-інфекції. Переміщеним особам часто важко знайти відповідну медичну допомогу, що призводить до переривання антиретровірусної терапії (АРТ) та підвищує ризик невдач у лікуванні і розвитку резистентності до ліків. Конфлікт перешкоджає наданню профілактичних послуг. Порушення ланцюгів постачання та переміщення ключового персоналу обмежили доступність цих послуг, що призвело до підвищення ризику нових ВІЛ-інфікувань. Крім того, переміщення внаслідок війни призвело до появи вразливих груп населення, які піддаються підвищеному ризику передачі ВІЛ. Переміщені особи стикаються з підвищеною стигмою, обмеженим доступом до медичних послуг та обмеженими ресурсами, що робить їх більш схильними до ризикованої поведінки. Крім того, руйнування мереж соціальної підтримки може негативно вплинути на їхню здатність дотримуватися режиму лікування. Крім того, конфлікт порушив процес збору та передачі даних про ВІЛ, що перешкоджає точному відсте-

женню епідемії. Відсутність доступу до постраждалих від конфлікту районів і переміщення медичного персоналу призвели до прогалин у даних, що ускладнює оцінку справжніх масштабів проблеми та ефективний розподіл ресурсів. Враховуючи вищезазначений контекст та негативні наслідки війни, роль МКС набуває ще більшого значення. МКС допомагає виявити прогалини в послугах з профілактики, тестування, лікування та догляду в зв'язку з ВІЛ, що виникли в результаті конфлікту. Спільноти на місцях можуть надати цінну інформацію про конкретні проблеми, з якими стикаються постраждалі групи населення, такі як обмежений доступ до медичних закладів, перебої в ланцюгах постачання або бар'єри у користуванні послугами. Під час війни можуть відбуватися порушення прав людини, що призводить до стигматизації, дискримінації та обмеженого доступу до послуг для вразливих груп населення. Моніторинг під керівництвом спільнот дозволяє виявити такі порушення на ранній стадії, що дає змогу негайно вжити заходів для захисту прав людей, які живуть з ВІЛ, та ключових груп населення. Крім того, МКС може сприяти встановленню міцних зв'язків між по-

стачальниками медичних послуг, громадськими організаціями спільнот та уразливими групами населення. Така співпраця покращує перенаправлення, забезпечує комплексний догляд і забезпечує безперервність послуг у сфері ВІЛ, навіть на територіях, що постраждали від конфлікту.

Спільноти, яких торкнулася проблема ВІЛ-інфекції в Україні, мають значний досвід у впровадженні МКС та забезпеченні зворотного зв'язку щодо якості надання медичних послуг протягом тривалого часу. Крім того, Україна також має досвід співпраці між державними установами та спільнотами з питань МКС в рамках програм, що реалізуються за підтримки Глобального фонду. Проте, МКС все ще не має системного підходу і потребує подальшої інтеграції як невід'ємна частина національних систем, щоб сприяти забезпеченню точного реагування на пріоритети, потреби та досвід спільнот. Таким чином, враховуючи зазначений контекст, було проведено оцінку рівня системної інтеграції та визнання моніторингу послуг у сфері ВІЛ під керівництвом спільнот в Україні.

II. МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ

2.1. Мета та завдання дослідження

Загальна мета дослідження полягала в тому, щоб краще зрозуміти рівень впровадження та системної інтеграції

моніторингу під керівництвом спільнот в Україні, а також фактори, що сприяють та перешкоджають цьому.

Специфічні цілі:

Для досягнення загальної мети дослідження були поставлені наступні ключові питання (завдання):

1. Системна інтеграція - які політичні, фінансові та системні фактори впливають на інституціоналізацію та інтеграцію МКС?
2. Які фактори сприяють та перешкоджають впровадженню та систематичній інтеграції МКС, відповідно, полегшуючи або ускладнюючи її?

Відповідаючи на ці питання, важливо зрозуміти, які ключові міркування щодо впровадження якісного МКС, що є невід'ємною

частиною національних систем протидії ВІЛ-інфекції, і які внутрішні та зовнішні фактори впливають на цю інтеграцію.

2.2. Дизайн дослідження

У дослідженні було застосовано аналітичний кейс-метод і використано рамковий підхід на основі змішаного методу, щоб відповісти на вищезазначені питання дослідження.

Аналітична основа включає просту схему (Рисунок 1), яка допомагає проілюструвати наше розуміння факторів, що впливають на якість МКС, а також

навідні запитання, пов'язані з кожним з елементів на рисунку. Ця схема містить огляд елементів або тем, які ми вважаємо важливими для якості МКС, а також питання, на які важливо мати інформацію щодо кожного з елементів. Відповіді на ці питання і теми є особливо важливими для проведення міжкомпонентного аналізу.

Аналітична основа побудована на двох основних компонентах (відповідно до питань дослідження):

1. Систематична інтеграція МКС у національні заходи з протидії ВІЛ-інфекції, в тому числі:

- а) Політичні та стратегічні рамки
- б) Фінансування МКС
- в) Правова база
- г) Управління та прийняття рішень
- д) Моніторинг, оцінка та стратегічна інформація

2. Зовнішні та внутрішні фактори, що перешкоджають та сприяють

- а) Які найважливіші фактори сприяють систематичній інтеграції МКС?
- б) Які критичні фактори перешкоджають систематичній інтеграції МКС?

Рисунок 1. Аналітична основа

2.3. Методологія

Застосування рамкової програми вимагало змішаного підходу з використанням глибинних інтерв'ю та кабінетного аналізу.

Аналіз документів допоміг дослідницькій групі зрозуміти, яким є поточний контекст навколо МКС, рівень системної підтримки та інтеграції в національну політику, стратегії та програми.

Були проведені глибинні інтерв'ю (ГІ) з представниками Центрів громадсько-

го здоров'я (ЦГЗ) Міністерства охорони здоров'я України, які змогли надати більше практичної інформації щодо впровадження та інтеграції МКС.

Для спрощення та стандартизації аналізу зібраних даних у дослідженні використовувалося рамкове кодування. Аналітична структура, використана в протоколі дослідження, стала основою для кодування.

III. РЕЗУЛЬТАТИ

Цей розділ містить аналітичний опис результатів оцінювання. Представлені результати аналізуються відповідно до аналітичної структури методології оцінювання та структуровані за п'ятьма основними блоками цієї структури: 1.

3.1. Політика та стратегія

З метою впровадження якісного МКС та забезпечення відображення потреб спільнот у національних програмах, національна політика у сфері ВІЛ-інфекції повинна включати зобов'язання та політичну підтримку МКС на національному рівні, шляхом визначення його пріоритетності у національних стратегіях та планах дій. У національній політиці та стратегії МКС має бути визнано важливим інструментом моніторингу якості послуг, рівня доступу до послуг, порушень прав людини тощо.

Україна прийняла підхід громадського здоров'я до протидії епідеміям, і в 2019 році Кабінет Міністрів України затвердив єдину стратегію протидії ВІЛ-інфекції/туберкульозу/гепатитам до 2030 року, яка відповідає Цілям сталого розвитку (ЦСР), а саме - цілі 3.3. Стратегія фокусується на профілактичних програмах, спрямованих на ключові групи населення, з одночас-

Політика та стратегія 2. Фінансування 3. Нормативно-правова база 4. Врядування та управління 5. а) Моніторинг, оцінка та стратегічна інформація. Інші критичні фактори, що сприяють та перешкоджають, описані в кожному блоці/розділі.

ним розширенням доступу до лікування. Вона має три стратегічні цілі щодо ВІЛ, туберкульозу та гепатитів.

На основі аналізу стратегії, а також програми Глобального фонду можна підсумувати, що важлива роль громадянського суспільства та спільнот у національних заходах з протидії ВІЛ-інфекції та туберкульозу є загальновиголошеною.

Окрім залучення громадянського суспільства та спільнот до надання послуг, визнається та підтримується їхня роль та участь у моніторингу. І стратегія, і особливо програма Глобального фонду зосереджені на "моніторингу на рівні спільнот" доступу до послуг у сфері ВІЛ, порушень прав людини, а також сприяють зміцненню систем спільнот (ЗСС) та конструктивному залученню спільнот до процесу прийняття рішень.

Компонент ЗСС спрямований на розбу-

дову потенціалу організацій громадянського суспільства та організацій на базі спільнот. Це включає інституційну підтримку та розвиток спільнот на національному та регіональному рівнях. Інтервенції з посилення спроможності спільнот пропонують комплексний підхід до покращення та підвищення спроможності до адвокації, моніторингу, комунікації та мобілізації як на національному, так і на регіональному рівнях.

Однак оцінка показала, що, незважаючи на підтримку моніторингу під керівництвом спільнот, а також зобов'язання підтримувати як моніторинг, так і адвокаційні зусилля спільнот, національним політикам і стратегіям у сфері протидії ВІЛ-інфекції бракує уваги до систематизації та інтеграції моніторингу під керівництвом спільнот. Зокрема, МКС не визнається офіційно ні як інструмент для прийняття стратегічних рішень, ні як невід'ємна частина національної системи моніторингу та оцінки відповіді на епідемію ВІЛ-інфекції. Крім того, в країні немає єдиного розуміння та стандартизованого підходу до впровадження моніторингу під керівництвом спільнот.

Система моніторингу та оцінки ВІЛ-інфекції в Україні відіграє вирішальну роль у відстеженні поширеності, впливу та відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу в країні. Система включає в себе комплексну структуру для моніторингу та оцінки різних аспектів епідемії, включаючи епіднадгляд, профілактичні програми, послуги з лікування та догляду.

Система моніторингу та оцінки ВІЛ-інфекції в Україні регулюється постановою Кабінету Міністрів "Про єдину систему моніторингу та оцінки ефективності заходів, спрямованих на запобігання поширенню епідемії ВІЛ-інфекції" та наказом Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) "Про затвердження Національного плану моніторингу та оцінки виконання Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД". Станом на середину 2021 року останній план заходів з моніторингу та оцінки перебуває на стадії розробки і, як очікується, буде затверджений до кінця року.

Огляд літератури та інтерв'ю з ключовими інформантами дозволили отримати інформацію про ключові особливості системи моніторингу та оцінки, зокрема, про такі:

- **Епіднагляд:** В Україні існує добре налагоджена система епіднагляду за ВІЛ-інфекцією, яка збирає, аналізує та поширює дані про ВІЛ/СНІД. Вона включає регулярний моніторинг нових випадків ВІЛ-інфекції, поширеності ВІЛ-інфекції серед ключових груп населення (таких як споживачі ін'єкційних наркотиків, працівники комерційного сексу та чоловіки, які мають секс із чоловіками) та інші відповідні показники. Цей нагляд допомагає виявляти тенденції, спрямовувати інтервенції та вимірювати вплив профілактичних і лікувальних заходів.
- **Профілактичні програми:** Система моніторингу та оцінки оцінює ефективність програм профілактики ВІЛ-інфекції в Україні. Вона відстежує охоплення та якість профілактичних послуг, таких як розповсюдження презервативів, інтервенції зі зменшення шкоди (програми обміну голочок та шприців). Ця інформація дозволяє політикам та зацікавленим сторонам вдосконалювати та оптимізувати стратегії профілактики для зменшення кількості нових випадків інфікування.
- **Лікування та догляд:** Система також здійснює моніторинг наявності, доступності та якості послуг з лікування та догляду у зв'язку з ВІЛ. Вона відстежує такі показники, як кількість людей, що живуть з ВІЛ, які отримують антиретровірусну терапію (АРТ), рівень пригнічення вірусного навантаження та утримання під наглядом. Ці дані допомагають оцінити ефективність каскаду лікування, виявити прогалини в наданні послуг та спрямувати зусилля на покращення догляду та підтримки людей, які живуть з ВІЛ.
- **Оцінка впливу:** Система моніторингу та оцінки проводить регулярні оцінки впливу для вимірювання загального впливу програм з протидії ВІЛ в Україні. Оцінюються ключові результати, такі як зменшення кількості нових випадків ВІЛ-інфекції та смертей, зумовлених СНІДом. Ці оцінки дають цінну інформацію про успіх інтервенцій та сприяють прийняттю рішень на основі фактичних даних щодо розподілу ресурсів та вдосконалення програм.

- **Управління даними та звітність:** Система забезпечує належне управління даними, їх аналіз та звітність. Вона використовує стандартизовані інструменти та протоколи для збору даних і встановлює механізми забезпечення якості даних.

Враховуючи перелічені основні функції системи моніторингу та оцінки, можна стверджувати, що моніторинг під керівництвом спільнот є важливим інструментом, який може бути використаний для покращення збору, аналізу та оцінки ефективності програм з протидії ВІЛ-інфекції, а також для підтримки процесу прийняття рішень, щоб вони відповідали потребам кінцевих бенефіціарів.

Нинішня розбудова системи в Україні створює простір для інтеграції МКС

3.2. Фінансування

Наріжним каменем ефективного впровадження МКС є політична підтримка, що знаходить своє відображення в інституціоналізації, і, що найважливіше, фінансова підтримка. Для впровадження МКС необхідно виділяти достатні та стабільні фінансові ресурси і спрямовувати їх безпосередньо спільнотам для реалізації програм.

Основні фінансові пріоритети в рамках національної відповіді на епідемію ВІЛ-інфекції спрямовані на значну під-

тримку децентралізації послуг, покращення доступу до медичних послуг, якісних моделей надання медичної допомоги, механізмів фінансування охорони здоров'я та побудови стратегій громадського здоров'я. Інтеграція послуг у сфері ТБ та ВІЛ забезпечується на декількох рівнях. Наявні ресурси стратегічно розподіляються між інтервенціями, географічними регіонами та групами населення з метою максимізації впливу програм протидії відпо-

відним захворюванням. Враховуючи обсяг фінансування та бюджет країни, пріоритети фінансування мають хороші можливості для досягнення найбільшого впливу. Крім того, аналіз показав, що існують фінансові ресурси, виділені на зміцнення системи спільнот, та інвестиції, доступні для розбудови потенціалу, а також для розробки та впровадження механізмів МКС. Впровадження та реалізація FreeLife та OneImpact в Україні здійснюється за підтримки Центру громадського здоров'я (ЦГЗ) в рамках програми Глобального фонду. Партнерство громадських організацій та ЦГЗ мало на меті підтримку та розвиток напрямку МКС, створення сприятливого середовища між спільнотами та державним сектором шляхом забезпечення комунікації, механізмів та включення МКС на національному рівні. Крім того, важливим досягненням цього процесу є систематизація та визнання МКС як інструменту для збору стратегічної інформації та формування політики і практики. Зокрема, як FreeLife, так і OneImpact були включені як інструмент національної системи моніторингу та оцінки для моніторингу бар'єрів у доступі до догляду, а також порушень прав людини.

Слід зазначити, що національна програма протидії ВІЛ-інфекції передба-

чає достатнє фінансування національної системи моніторингу та оцінки і плану дій, включаючи фінансування як рутинного моніторингу за ключовими показниками плану дій з МіО, так і окремих досліджень та оцінок, спрямованих на оцінку ефективності. Однак, існує нестача фінансових ресурсів, доступних для МКС, у тому числі для його інституціоналізації. Відсутність стратегічної підтримки інституціоналізації та інтеграції МКС призводить до недостатнього виділення ресурсів.

Конкретні обмеження щодо сталого фінансування моніторингу під керівництвом спільнот в Україні включають наступні виклики. По-перше, існують фрагментарні потоки фінансування, оскільки різні джерела, такі як програма Глобального фонду та інші донори, підтримують моніторинг під керівництвом спільнот. Однак ці різні джерела фінансування мають різні пріоритети, що ускладнює ефективне узгодження ресурсів. Зусилля мають бути зосереджені на забезпеченні "основного фінансування" для МКС, його інституціоналізації та покращенні координації між ключовими зацікавленими сторонами.

По-друге, ініціативи з МКС недостатньо інтегровані в національні та місцеві бюджети охорони здоров'я в Укра-

їні і значною мірою покладаються на донорське фінансування. Такий брак інтеграції може призвести до недостатнього фінансування заходів з моніторингу та відсутності легітимності результатів МКС що перешкоджає сталості та ефективності.

По-третє, в Україні існує добре налагоджена система державного фінансування та закупівель послуг від організацій громадянського суспільства та організацій, керованих спільнотами. Однак фінансування спільнот з державного бюджету для моніторингу інших послуг, що надаються за рахунків держави, викликає занепокоєння щодо конфлікту інтересів, неупередженості та доброчесності. Тому система фінансування моніторингу та пов'язаної з ним адвокаційної діяльності потребує ретельного розгляду та доопрацювання.

По-четверте, через конкуруючі пріоритети та обмежені ресурси системи охорони здоров'я часто надають перевагу іншим важливим інтервенціям, таким як програми лікування або профілактичні послуги, а не ініціативам моніторингу під керівництвом спільнот. В умовах війни, що триває в Україні, увага уряду

зосереджена на нових проблемах, що ще більше обмежує його можливості інвестувати в програми протидії ВІЛ-інфекції. Як наслідок, ймовірність сталого фінансування МКС з державного бюджету є дуже обмеженою. Інтеграція МКС в національну систему моніторингу та оцінки набуває вирішального значення для підвищення ймовірності фінансування в рамках національної системи.

Нарешті, роль і цінність моніторингу під керівництвом спільнот не повністю визнаються і не координуються в рамках систем охорони здоров'я. Відсутність визнання та координації призводить до обмеженого інвестування та підтримки ініціатив з МКС.

Вирішення цих проблем з точки зору систем охорони здоров'я вимагає зміцнення механізмів фінансування охорони здоров'я, покращення координації та інтеграції ініціатив з моніторингу під керівництвом спільнот, інвестування в розбудову потенціалу для фінансового управління та адвокації змін у політиці, які б надавали пріоритет сталому фінансуванню моніторингу ВІЛ на рівні спільнот.

3.3. Правова база

Моніторинг під керівництвом спільнот відіграє життєво важливу роль у забезпеченні ефективних заходів з протидії ВІЛ-інфекції. Крім того, він розширює можливості спільнот, яких торкнулася епідемія ВІЛ, брати активну участь у процесах прийняття рішень, вимагати підзвітності від установ та відстоювати свої права. Для забезпечення успіху ініціатив з моніторингу під керівництвом спільнот необхідна міцна правова база. У цьому розділі ми розглядаємо правові аспекти та рамки, що підтримують моніторинг під керівництвом спільнот, виділяючи ключові елементи та прогалини в Україні.

Нормативно-правова база, що регулює моніторинг під керівництвом спільнот, має сприяти прозорості, підзвітності та оперативності. Іншими словами, вона має визнавати МКС як невід'ємну частину процесу генерування стратегічної інформації та національної системи моніторингу та оцінки, де процес прийняття рішень і розробки стратегії є підзвітним і реагує на дані, отримані від груп спільнот.

Аналіз літератури показує, що в законодавчій базі МКС існують значні прогалини.

Перш за все, бракує адаптованого до МКС права на інформацію, відсутні конкретні правові норми, які б зобов'язували медичних працівників розкривати відповідну інформацію про послуги з профілактики, лікування та догляду за ВІЛ-інфікованими. Таким чином, організації, що здійснюють моніторинг під керівництвом спільнот, змушені базувати аналіз моніторингових зусиль та аналітичну роботу лише на зворотному зв'язку з спільнотою. Таким чином, необхідно створити механізми своєчасного та точного звітування, збору та розповсюдження даних.

По-друге, нормативно-правова база не визнає МКС як інструмент для прийняття стратегічних рішень. У зв'язку з цим, МКС має бути стандартизовано, включаючи чітке визначення того, які дані мають бути зібрані, та механізмів збору даних.

Крім того, стигма та дискримінація, а також криміналізація ключових груп населення в Україні можуть обмежувати їхню здатність брати участь у заходах з моніторингу під керівництвом спільнот. Таким чином, законодавча база на національному рівні повинна сприяти рівному доступу до медичних послуг і

захищати права людей, не допускаючи перешкод для їх участі в МКС.

Нарешті, в рамках аналітичного огляду було отримано обмежену інформацію про захист даних та конфіденційність. Законодавчі положення, що гарантують недоторканність приватного життя, конфіденційність та безпеку інформа-

3.4. Врядування та управління

Координація та прийняття рішень, забезпечення конструктивного залучення спільнот та підзвітність щодо даних, отриманих за допомогою МКС, є надзвичайно важливими.

Національна рада з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу (СКК) є ключовим органом координації та прийняття рішень у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні. СКК здійснює загальний нагляд за реалізацією грантів Глобального фонду та забезпечує належну координацію між різними секторами, а також різними програмами, що реалізуються іншими зовнішніми партнерами. СКК здійснює моніторинг прогресу у сфері протидії ВІЛ-інфекції, щоб забезпечити виконання заходів відповідно до робочого плану та досягнення показників програмної та фінансової ефективності. Він приймає ключові фінансові та про-

ції про стан здоров'я, мають вирішальне значення. Моніторингові ініціативи під керівництвом спільнот спираються на точні та надійні дані, а законодавча база повинна забезпечувати захист персональної медичної інформації, інформовану згоду та суворе дотримання етичних стандартів.

грамні рішення і несе відповідальність за вирішення основних проблем та викликів. Для ефективного виконання своїх наглядових функцій СКК створив Комісію з нагляду СКК з відповідними правами та обов'язками. Комісія з нагляду підтримує цей механізм для інформування СКК про загальний хід реалізації Проекту, а також для звітування про результати нагляду на місцях та вибіркового перевірок. СКК та МОЗ виконують роль координатора з іншими програмами та ініціативами розвитку. СКК забезпечує практичну координацію та співпрацю з усіма залученими місцевими партнерами. Членами СКК є представники жіночих організацій, ключових груп населення та люди, які живуть із захворюваннями.

Більшість ОГС та ОБС представлені в СКК і проявляють високу активність в адвокації, впливаючи на зміну політик,

сприяючи декриміналізації секс-праці, усуненню правового вакууму одностатевих пар, які живуть сім'єю, та створенню належних політичних і правових умов для забезпечення прав чоловіків, які мають секс з чоловіками (ЧСЧ), на найвищий досяжний рівень здоров'я, щодо декриміналізації вживання наркотиків, прав жінок, які живуть з ВІЛ, на сексуальне та репродуктивне здоров'я та зменшення гендерно-обумовленого насильства, документування порушень прав людини, проведення моніторингу на рівні спільнот, зменшення стигми та дискримінації. Ці мережі також приділяють більше уваги самоорганізації та розбудові потенціалу.

Крім того, було проаналізовано управління та структуру національної системи моніторингу та оцінки ВІЛ-інфекції. Діяльність з моніторингу та оцінки координується та здійснюється Українським центром моніторингу та оцінки програмних заходів протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу (Центр МіО). Центр МіО створений наказом Міністерства охорони здоров'я від 09.04.2009 р. № 236 з метою проведення моніторингу та оцінки програмних заходів з протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу на національному та регіональному рівнях, доведення інформації щодо поширення епідемії

ВІЛ-інфекції/СНІДу/туберкульозу.

Центр МіО є відокремленим структурним підрозділом Державної установи «Український центр контролю за соціально небезпечними хворобами» Міністерства охорони здоров'я України" (ДУ «УЦКСНХ»). Центр МіО забезпечує створення єдиної системи моніторингу та оцінки заходів з протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу. До його завдань також входить здійснення комплексного систематичного моніторингу процесу та результатів заходів з протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу, визначення їх ефективності; забезпечення достовірності, об'єктивності та цілісності інформації, її відповідності завданням загальнодержавних програм; забезпечення доступу до баз даних з питань МіО. Одним з основних завдань Центру є координація МіО та підтримка 26 регіональних центрів моніторингу та оцінки (РЦ МіО), що діють у кожній області України.

Діяльність ВІЛ-спеціалізованих центрів моніторингу та оцінки в Україні є досить унікальною та передовою практикою, яка створює можливості для посилення моніторингу та оцінки як на центральному, так і на третинному рівнях. Однак для подальшого просування цього процесу та інтеграції МКС

необхідне покращення координації зусиль, включаючи тісну співпрацю з організаціями спільнот.

Можна зробити висновок, що, незважаючи на активну участь громадських організацій у координаційних механізмах країни та відповідних процесах прийняття рішень, існують певні занепокоєння щодо їхньої сталості. Ці побоювання здебільшого пов'язані з тим, що ці механізми керуються донорами. Таким чином, законодавство має сприяти конструктивній участі спільнот, яких торкнулася епідемія, у процесах

3.5. Моніторинг та оцінка

Однією з основних прогалин у забезпеченні інституціоналізації МКС є відсутність його інтеграції в національну систему моніторингу та оцінки. Інтеграція моніторингу під керівництвом спільнот у національні системи моніторингу та оцінки ВІЛ-інфекції підвищує точність, релевантність та оперативність цих систем.

Інтеграція МКС у національну систему МіО має такі переваги: а) Моніторинг під керівництвом спільнот сприяє підвищенню прозорості та підзвітності шляхом залучення спільнот, яких торкнулася проблема ВІЛ, до моніторингу реалізації програм та послуг у

прийняття рішень, пов'язаних з політикою, програмами та розподілом ресурсів у сфері протидії ВІЛ-інфекції. Такі механізми, як структури управління за участю громадськості, представництво спільнот, консультаційні процеси повинні бути законодавчо закріплені, щоб гарантувати, що голоси спільнот будуть почуті та інтегровані в процес ухвалення рішень. Крім того, незважаючи на існування добре структурованої координаційної структури моніторингу та оцінки, необхідно покращити координацію зі спільнотами.

сфері ВІЛ. Він гарантує, що голоси та погляди ключових груп населення та людей, які живуть з ВІЛ, будуть почуті, що сприятиме підвищенню підзвітності постачальників послуг та розробників політик. б) Крім того, моніторинг за участю спільнот привносить знання та ідеї низових рівнів у процес моніторингу та оцінки. Інтегруючи дані, отримані від спільнот, національні системи моніторингу та оцінки ВІЛ-інфекції можуть збирати в режимі реального часу інформацію про доступність, якість та ефективність послуг, що призводить до отримання більш точних і специфічних для конкретного контексту даних.

с) Моніторинг під керівництвом спільнот забезпечує своєчасний зворотний зв'язок щодо сильних сторін, прогалин та викликів програм. Ця інформація допомагає формувати цільові інтервенції та коригувати політики, забезпечуючи відповідність програм протидії ВІЛ конкретним потребам спільнот і ключових груп населення. d) Інтеграція моніторингу під керівництвом спільнот спри-

яє більшій залученості спільнот, їхній причетності та довірі. Коли спільноти беруть активну участь у моніторингу та оцінці, вони стають більш зацікавленими у здійсненні заходів у відповідь на епідемію ВІЛ, що призводить до посилення підтримки з боку спільноти, мобілізації ресурсів та забезпечення стійкості програм.

Аналіз показав, що МКС не є невід'ємною частиною системи моніторингу та оцінки в Україні. Незважаючи на те, що певні інтервенції вважаються інтегрованими, а також існують плани щодо створення єдиної електронної системи, існують певні виклики, пов'язані з інтеграцією:

- **Розбудова потенціалу:** Розбудова потенціалу членів спільнот та організацій для ефективного моніторингу та оцінки програм у сфері ВІЛ має вирішальне значення. Необхідно проводити навчання та надавати підтримку, щоб забезпечити наявність у спільнот необхідних навичок та знань для збору, аналізу та використання даних з метою моніторингу та оцінки. Незважаючи на те, що заходи з розбудови потенціалу проводяться, фокус на інституційному зміцненні організацій, які впроваджують МКС, не є пріоритетним.
- **Інтеграція та стандартизація даних:** В Україні дані, що генеруються через МКС, а також методи збору даних не стандартизовані. Інтеграція даних, отриманих від спільнот, у національні системи моніторингу та оцінки вимагає ретельної уваги до процесів інтеграції, стандартизації та забезпечення якості даних. Гармонізація даних моніторингу під керівництвом спільнот з існуючими системами даних має важливе значення для забезпечення їхньої порівнянності та корисності на національному рівні.

Крім того, для того, щоб забезпечити інтеграцію МКС в систему моніторингу та оцінки, необхідно застосувати наступні стратегії: а) Політична та законодавча підтримка: національні системи

моніторингу та оцінки ВІЛ-інфекції повинні чітко визнавати та підтримувати моніторинг під керівництвом спільнот. Включення положень щодо залучення спільнот, обміну даними та участі

в процесах формування політики та прийняття рішень зміцнює правові та політичні основи інтеграції. б) Інтеграція та стандартизація даних: розробити керівні принципи та протоколи для інтеграції даних, отриманих від спільнот, у національні системи моніторингу та оцінки. Забезпечити сумісність з існуючими системами даних, створити механізми забезпечення якості даних та сприяти обміну даними між громадськими організаціями та національними зацікавленими сторонами. с) Співпраця та партнерства: сприяти розвитку партнерських відносин між організаці-

ями на рівні спільнот, групами громадянського суспільства, державними установами та іншими зацікавленими сторонами, які беруть участь у здійсненні заходів у відповідь на епідемію ВІЛ-інфекції. Спільні зусилля сприяють обміну знаннями, мобілізації ресурсів та спільному прийняттю рішень. d) Визнання та підтримка досвіду спільнот: визнавати та цінувати досвід членів та організацій спільнот у сфері моніторингу та оцінки. Надавати ресурси, технічну підтримку та платформи для ініціатив з моніторингу під керівництвом спільнот.

IV. ВИСНОВКИ

На основі отриманої інформації та проаналізованих даних можна зробити висновок, що, незважаючи на значні зусилля, спрямовані на зміцнення систем спільнот та моніторинг під керівництвом спільнот, в Україні існують значні прогалини у визнанні МКС як стратегічного інструменту моніторингу

По-перше, національній політиці та стратегії у сфері протидії ВІЛ-інфекції бракує політичної підтримки МКС як невід'ємної складової національної системи моніторингу та оцінки або інструменту для прийняття стратегічних рішень. Значною прогалиною є відсутність чітких і всеосяжних політичних рамок, які б конкретно стосувалися моніторингу ВІЛ під керівництвом спільнот. Національні стратегії та політика у сфері протидії ВІЛ-інфекції не містять чітких вказівок щодо моніторингу під керівництвом спільнот і не надають ре-

та збору даних для прийняття рішень, а також його інтеграції в національні системи моніторингу та оцінки.

Це твердження обґрунтовується висновками щодо необхідності вдосконалення основних системних функцій в рамках МКС.

комендацій щодо його впровадження. Відсутність ясності та керівних принципів призводить до непослідовності підходів та обмеженої інституційної підтримки ініціатив з моніторингу під керівництвом спільнот. У зв'язку з цим необхідно докласти зусиль для розробки всеосяжних політичних рамок, які чітко визнають і підтримують моніторинг ВІЛ під керівництвом спільнот. Ці рамки повинні містити керівні принципи для впровадження, інституційну підтримку та механізми координації між зацікавленими сторонами.

Ключові висновки щодо політики та стратегії включають:

- **Інтеграція моніторингу за участю спільнот:** Отримані дані свідчать про важливість інтеграції моніторингу за участю спільнот у національну політику та стратегії у сфері ВІЛ-інфекції. Така інтеграція необхідна для того, щоб забезпечити відображення потреб спільнот у національних програмах, а також для моніторингу якості послуг, рівня доступу до послуг та порушень прав людини.

- **Роль громадянського суспільства та залучення спільнот:** Отримані дані підкреслюють визнану та підтримувану роль громадянського суспільства та спільнот у національних заходах з протидії ВІЛ-інфекції та туберкульозу. Їх участь у наданні послуг та моніторингу визнається і заохочується.
- **Моніторинг на рівні спільнот та зміцнення систем спільнот:** Висновки підкреслюють, що основна увага приділяється моніторингу на рівні спільнот щодо доступу до послуг у сфері ВІЛ, порушень прав людини та сприяння зміцненню систем на рівні спільнот. Компонент зміцнення систем спільнот спрямований на розбудову потенціалу організацій ключових груп населення, сприяння адвокації, моніторингу, комунікації та мобілізації на національному та регіональному рівнях.
- **Прогалини в систематизації та інтеграції МКС:** Отримані дані свідчать про те, що, незважаючи на існуючу підтримку моніторингу та адвокації під керівництвом спільнот, національним політикам і стратегіям у сфері протидії ВІЛ-інфекції бракує системного та інтегрованого підходу до МКС. Очевидно, що МКС не є офіційно визнаним інструментом прийняття стратегічних рішень і не є невід'ємною частиною національної системи моніторингу та оцінки заходів у відповідь на епідемію ВІЛ-інфекції. Крім того, в країні не існує єдиного розуміння або стандартизованого підходу до впровадження моніторингу під керівництвом спільнот.
- **Система моніторингу та оцінки ВІЛ-інфекції:** Результати дослідження підкреслюють вирішальну роль системи моніторингу та оцінки ВІЛ у відстеженні поширеності, впливу та відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу в Україні. Система охоплює епіднагляд, профілактичні програми, послуги з лікування та догляду, оцінку впливу та управління даними.
- **Потенціал МКС у зміцненні системи моніторингу та оцінки:** Результати дослідження свідчать про те, що моніторинг під керівництвом спільнот може посилити процеси збору, аналізу даних та прийняття рішень в рамках програми протидії ВІЛ-інфекції. Він має потенціал для підвищення ефективності заходів з профілактики, лікування та догляду в зв'язку з ВІЛ, узгоджуючи їх з потребами кінцевих бенефіціарів.

- **Обмежена інституціоналізація МКС:** Результати дослідження свідчать про те, що хоча зміцнення систем спільнот, включаючи моніторинг під керівництвом спільнот, певною мірою підтримується в рамках існуючих програм, інституціоналізація МКС не розглядається як важлива дія. Йому бракує достатньої пріоритетності в національних стратегічних планах протидії ВІЛ/СНІДу, програмі Глобального фонду та національній системі моніторингу та оцінки відповіді на епідемію ВІЛ-інфекції в Україні.

По-друге, недостатнє фінансування є значною перешкодою на шляху до сталості та розширення масштабів ініціатив з моніторингу під керівництвом спільнот. Громадським організаціям часто важко забезпечити довгострокове фінансування своєї моніторингової діяльності, що обмежує їхню здатність

ефективно здійснювати процеси моніторингу та оцінки. Уряди, донори та міжнародні організації повинні надавати пріоритет фінансовим можливостям, які підтримують громадські організації, та забезпечувати сталу фінансову підтримку їхньої моніторингової діяльності.

Основні висновки щодо фінансування включають:

- **Політична та фінансова підтримка:** Ефективне впровадження МКС вимагає політичної підтримки, інституціоналізації та достатніх фінансових ресурсів. Фінансова підтримка повинна виділятися і спрямовуватися безпосередньо спільнотам для забезпечення сталості МКС.
- **Пріоритети фінансування:** У рамках національної відповіді на епідемію ВІЛ пріоритети фінансування зосереджені на децентралізації послуг, покращенні доступу до медичних послуг, якісних моделях надання допомоги, механізмах фінансування охорони здоров'я та стратегіях громадського здоров'я. Інтеграція послуг у сфері ТБ та ВІЛ також забезпечується на різних рівнях.
- **Ресурси для МКС:** Аналіз показує, що фінансові ресурси виділяються на зміцнення системи спільнот, розбудову потенціалу, а також на розробку та впровадження механізмів МКС. Такі ініціативи, як FreeLife та OneImpact, були підтримані Центром громадського здоров'я (ЦГЗ) через програму Глобального фонду, що сприяло систематизації та визнанню МКС як інструменту для збору стратегічної інформації та інформування політики і практики.

- **Недостатнє фінансування МКС:** У той час як національні заходи з протидії ВІЛ-інфекції забезпечують достатнє фінансування національної системи моніторингу та оцінки, не вистачає фінансових ресурсів для МКС, у тому числі для його інституціоналізації. Відсутність стратегічної підтримки та інтеграції МКС призводить до недостатнього виділення ресурсів.
- **Обмеження у сталому фінансуванні:** Обмеження для сталого фінансування МКС в Україні включають фрагментовані потоки фінансування, обмежену інтеграцію в бюджети охорони здоров'я, слабкі механізми фінансування охорони здоров'я, визначення пріоритетів у розподілі ресурсів, а також відсутність визнання та координації в системі охорони здоров'я.
- **Фрагментовані потоки фінансування:** Фрагментарність джерел фінансування призводить до різних пріоритетів у сфері управління персоналом, що ускладнює ефективне узгодження ресурсів. Зусилля мають бути зосереджені на забезпеченні основного фінансування системи управління персоналом, її інституціоналізації та покращенні координації між зацікавленими сторонами.
- **Обмежена інтеграція до бюджетів охорони здоров'я:** Ініціативи з МКС в Україні здебільшого підтримуються донорським фінансуванням і не інтегровані належним чином у національні та місцеві бюджети охорони здоров'я. Така відсутність інтеграції може призвести до недостатніх фінансових асигнувань і браку легітимності результатів МКС.
- **Слабкі механізми фінансування охорони здоров'я:** Хоча Україна має добре налагоджену систему державного фінансування та закупівель послуг, фінансування спільнот через державний бюджет для моніторингу послуг, що надаються за рахунок держави, потребує вирішення для забезпечення неупередженості та добросовісності.

- **Пріоритетність розподілу ресурсів:** Ініціативи з МКС стикаються з конкуренцією з іншими основними медичними інтервенціями за обмежені ресурси. Війна, що триває в Україні, ще більше обмежила можливості уряду інвестувати в програми протидії ВІЛ-інфекції, що ускладнює стабільне фінансування ЗПТ з державного бюджету. Інтеграція МКС в національну систему моніторингу та оцінки має вирішальне значення для підвищення ймовірності її фінансування.
- **Відсутність визнання та координації:** Роль і цінність моніторингу під керівництвом спільнот не повністю визнаються і не координуються в рамках систем охорони здоров'я, що призводить до обмеженого інвестування та підтримки.

По-третє, можна зробити висновок, що для успіху ініціатив з моніторингу під керівництвом спільнот необхідна міцна правова база. Вона має сприяти прозорості, підзвітності та реагуванню, визнаючи МКС як невід'ємну частину генерування стратегічної інформації та національної системи моніторингу та оцінки. Аналіз виявив основні про-

галини в нормативно-правовій базі щодо визнання життєвого моніторингу в Україні, необхідного регуляторного середовища для його впровадження, забезпечення конфіденційності та етики в управлінні даними, а також питання, пов'язані із зовнішніми факторами стигматизації та дискримінації.

Основні висновки щодо законодавчої бази включають:

- **Відсутність права на інформацію:** Бракує конкретних законодавчих положень, які б зобов'язували медичних працівників розкривати відповідну інформацію службам, що надають послуги з профілактики, лікування та догляду за ВІЛ. Це обмежує можливості моніторингових організацій під керівництвом спільнот покладатися виключно на зворотній зв'язок з спільнотами, що зумовлює необхідність створення механізмів для своєчасного та точного звітування, збору та поширення даних.
- **МКС не визнається для прийняття стратегічних рішень:** Нормативно-правова база не визнає життєвий цикл як інструмент для прийняття стратегічних рішень. Необхідна стандартизація, включаючи чітке визначення даних, які потрібно збирати, та механізмів збору даних.

- **Стигма, дискримінація та криміналізація:** Стигма, дискримінація та криміналізація ключових груп населення в Україні можуть обмежувати їхню здатність брати участь у заходах з моніторингу під керівництвом спільнот. Національна законодавча база повинна сприяти рівному доступу до медичних послуг і захищати права людей, забезпечуючи їхню безперешкодну участь у МКС.
- **Захист даних та конфіденційність:** Існує обмежена інформація про захист даних та конфіденційність у правовому полі. Законодавчі положення, що захищають приватність, конфіденційність та безпеку індивідуальної медичної інформації, мають вирішальне значення. Законодавча база повинна забезпечувати захист персональної інформації про здоров'я, інформовану згоду та дотримання етичних стандартів.

Усунення цих прогалин у законодавчій базі вимагає включення права на інформацію, визнання МКС для прийняття стратегічних рішень, сприяння рівному доступу до медичних послуг, а

По-четверте, у дослідженні зроблено висновок, що, незважаючи на активну участь громадських організацій у координаційних механізмах та процесах прийняття рішень на національному рівні, існує занепокоєння щодо їхньої сталості, оскільки ці механізми часто керуються донорами. Законодавство має сприяти конструктивній участі спільнот, яких торкнулася епідемія, у процесах прийняття рішень, пов'яза-

також посилення заходів із захисту даних та конфіденційності. Надійна правова база забезпечить необхідну підтримку та захист ініціатив з моніторингу під керівництвом спільнот в Україні.

них з політикою, програмами та розподілом ресурсів у сфері протидії ВІЛ-інфекції. Створення структур управління за участю громадськості, представництва спільнот та проведення консультацій може забезпечити, щоб голоси спільнот були почуті та інтегровані в процес прийняття рішень. Крім того, важливе значення має покращення координації між структурою моніторингу та оцінки і спільнотами.

Основні висновки, що стосуються управління та менеджменту, включають:

- **Інтеграція системи моніторингу та оцінки в систему протидії епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу:** Хоча Україна має добре структуровану систему моніторингу та оцінки у сфері ВІЛ, існує потреба в кращій інтеграції та координації з ініціативами з моніторингу, що здійснюються під керівництвом спільнот. Незважаючи на існування центрів моніторингу та оцінки у сфері ВІЛ, все ще бракує всебічної інтеграції МКС в національну систему моніторингу та оцінки. Посилення координації та співпраці між системою МіО та організаціями спільнот має вирішальне значення для максимального використання потенціалу МКС в отриманні точних даних та інформуванні процесів прийняття рішень.
- **Відсутність інституціоналізації:** Відсутність формального визнання та інституціоналізації МКС в рамках національних політик і стратегій у сфері ВІЛ-інфекції є значною проблемою. МКС не вважається важливим заходом і не має пріоритету в національному стратегічному плані протидії ВІЛ/СНІДу, програмі Глобального фонду та національній системі моніторингу та оцінки. Відсутність інституційної підтримки та визнання підриває сталість та ефективність зусиль з моніторингу під керівництвом спільнот.
- **Залежність від донорів та сталість:** Однією з головних проблем є значна залежність від донорського фінансування, що викликає занепокоєння щодо довгострокової стійкості ініціатив з моніторингу під керівництвом спільнот. Нинішні механізми координації та прийняття рішень переважно залежать від донорів, що може стати на заваді безперервності та стабільності зусиль у сфері протидії корупції, коли зовнішнє фінансування зменшиться. Існує потреба в розробці стійких механізмів фінансування, які б надавали пріоритетність МКС та забезпечували його інтеграцію в національні політики та програми з ВІЛ.

• **Координація та залучення спільнот:** Хоча громадські організації беруть активну участь у координаційних механізмах та процесах прийняття рішень на рівні країни, існують занепокоєння щодо сталості та змістовного залучення спільнот. Існуючі механізми значною мірою залежать від донорів і можуть не враховувати належним чином голоси та перспективи постраждалих спільнот. Для забезпечення ефективної інтеграції моніторингу під керівництвом спільнот у загальну систему протидії ВІЛ-інфекції необхідно покращити координацію зусиль, включаючи тіснішу співпрацю з громадськими організаціями.

Вирішення цих критичних проблем та викликів вимагає постійних зусиль, спрямованих на створення стійких механізмів фінансування, зміцнення правової бази для захисту прав людей та забезпечення ефективності МКС, покращення координації та конструктивного залучення спільнот, а також

По-п'яте, дослідження виявило обмежену інтеграцію та використання даних, отриманих від спільнот, у національних системах моніторингу та оцінки як одну з ключових прогалин. Дані моніторингу під керівництвом спільнот часто не повною мірою інтегруються або використовуються в процесах прийняття рішень щодо національних програм з ВІЛ, що призводить до втрачених можливостей для підвищення ефективності програм. Таким чином,

інституціоналізації МКС в рамках національної відповіді на епідемію ВІЛ-інфекції/СНІДу. Вирішивши ці проблеми, Україна може посилити вплив і стійкість ініціатив з моніторингу під керівництвом спільнот, що в кінцевому підсумку покращить загальну відповідь на епідемію ВІЛ/СНІДу.

необхідно зосередити увагу на створенні механізмів інтеграції даних, отриманих від спільнот, у національні системи моніторингу та оцінки, включаючи розробку протоколів і керівних принципів для обміну даними та їх використання, а також забезпечення того, щоб дані моніторингу під керівництвом спільнот були оцінені, проаналізовані та включені в процеси прийняття програмних рішень.

Основні висновки щодо моніторингу та оцінки включають:

- **Відсутність інтеграції:** Основною прогалиною в інституціоналізації моніторингу, здійснюваного силами спільнот, є відсутність його інтеграції в національну систему моніторингу та оцінки в сфері ВІЛ-інфекції в Україні. Це перешкоджає точності, актуальності та оперативності загальної системи моніторингу та оцінки.
- **Інтеграція та стандартизація даних:** Дані, отримані від МКС, та методи збору даних в Україні не є стандартизованими. Інтеграція даних, отриманих від спільнот, у національні системи моніторингу та оцінки вимагає уваги до процесів інтеграції, стандартизації та забезпечення якості даних. Узгодження даних моніторингу під керівництвом спільнот з існуючими системами даних є важливим для їхньої порівнянності та корисності на національному рівні.
- **Розбудова потенціалу:** Розбудова спроможності членів спільнот та організацій для ефективного моніторингу та оцінки програм з протидії ВІЛ має вирішальне значення. Однак в Україні фокус на інституційному зміцненні організацій у впровадженні КМУ не є пріоритетним. Необхідно визначити пріоритетність заходів з розбудови потенціалу та забезпечити навчання і підтримку спільнот, щоб вони мали необхідні навички та знання для збору, аналізу та використання даних.

Нарешті, моніторинг під керівництвом спільнот спирається на досвід і знання постраждалих спільнот. Однак часто спостерігається брак визнання та оцінки досвіду спільнот у процесах моніторингу та оцінки. Внесок членів спільнот не враховується належним чином і не інтегрується в процес прийняття рішень, що обмежує вплив моніторингу, який здійснюється під керівниц-

твом спільнот. Таким чином, необхідно забезпечити повноцінне залучення представників спільнот до процесів прийняття рішень та розробки програм. Необхідно визнавати та цінувати досвід членів спільноти та організацій, активно залучаючи їх до процесів участі та враховуючи їхні погляди в діяльності з моніторингу та оцінки.

V. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Результати та висновки оцінки, описані вище, лягли в основу рекомендацій, які ми пропонуємо для покращення впровадження МКС та спроможності

громадських організацій здійснювати моніторинг якості та повноти пакетів послуг, пов'язаних з ВІЛ-інфекцією.

Політичні рекомендації для національних органів, що приймають рішення

Органи влади на національному рівні та органи, що приймають рішення, відповідальні за національні заходи з протидії ВІЛ-інфекції, повинні забезпечити наступне:

- Розробити комплексні політичні рамки: Створити чіткі та всеосяжні політичні рамки, які чітко визнають і підтримують моніторинг ВІЛ-інфекції під керівництвом спільнот (МКС). Ці рамки повинні містити рекомендації щодо впровадження, інституційної підтримки та механізмів координації між зацікавленими сторонами.
- Інтегрувати МКС в національну політику та стратегії: Забезпечити інтеграцію МКС у національну політику та стратегії у сфері ВІЛ. Така інтеграція допоможе відобразити потреби спільнот у національних програмах, здійснювати моніторинг якості послуг та доступу до них, а також боротися з порушеннями прав людини.
- Визнати МКС як інструмент генерування стратегічної інформації в рамках національних систем спостереження, моніторингу та оцінки.
- Забезпечити достатнє фінансування для організацій, очолюваних спільнотами, щоб вони могли впроваджувати МКС на постійній основі.
- Виділити ресурси, необхідні для технічної допомоги та розбудови потенціалу для зміцнення організацій, очолюваних спільнотами, у впровадженні МКС.

- Посилити правову базу: Створити міцну правову базу, яка сприятиме прозорості, підзвітності та реагуванню. Ця база має визнавати МКС як невід'ємну частину генерування стратегічної інформації та національної системи моніторингу й оцінки.
- Створити структури управління за участю спільнот: Сприяти конструктивній участі спільнот, яких торкнулася епідемія, у процесах прийняття рішень, пов'язаних з політикою, програмами та розподілом ресурсів у сфері протидії ВІЛ-інфекції. Створити структури управління на основі широкої участі, представництва спільнот та консультаційних процесів для забезпечення того, щоб голоси спільнот були почуті та інтегровані в процес прийняття рішень. Забезпечити повноцінне залучення спільнот та їхніх представників до всіх процесів прийняття рішень, а також наявність офіційних механізмів підзвітності щодо даних про якість послуг у сфері ВІЛ та доступ до них, які генеруються МКС.

Рекомендації для донорів

Донори та партнери з розвитку, які працюють у сфері протидії ВІЛ-інфекції, туберкульозу та у міжсекторальних сферах, повинні посилити свою стратегічну підтримку зміцненню систем спільнот, у тому числі зміцненню потенціалу організацій спільнот у сфері МКС. Зокрема, слід зосередити увагу на наступному:

- Визначити пріоритетність фінансування для ЗМГ: Виділити достатні фінансові ресурси для підтримки громадських організацій та їхніх зусиль з моніторингу. Надавати пріоритет фінансовим можливостям, які забезпечують сталу підтримку ініціатив з моніторингу, що здійснюються під керівництвом спільнот.
- Виділити фінансові ресурси та надати технічну допомогу у розбудові потенціалу для зміцнення організацій, очолюваних спільнотами, у впровадженні МКС.
- Надавати стратегічну та фінансову підтримку для зміцнення інституційних систем організацій, очолюваних спільнотами.
- Підтримувати сталі механізми фінансування: Працюйте з урядом та іншими зацікавленими сторонами над розробкою сталих механізмів фінансування МКС. Вирішуйте такі проблеми, як фрагментовані потоки фінансування, обмежена інтеграція в бюджети охорони здоров'я та слабкі механізми фінансування охорони здоров'я.

- Докладати зусиль до стандартизації МКС на національному рівні відповідно до керівних принципів і технічних документів міжнародних організацій.
- Пропагувати інституціоналізацію МКС: Заохочувати інституціоналізацію МКС в рамках національних політик та стратегій у сфері ВІЛ-інфекції. Виступати за визнання його як важливого заходу та забезпечувати його інтеграцію в національну систему моніторингу та оцінки. Впливати на національні органи влади та вимагати від них визнання МКС як стратегічного інструменту моніторингу та оцінки, а також сприяти прийняттю обґрунтованих рішень на рівні спільнот.

Рекомендації для організацій ключових уразливих спільнот

Спільноти та громадські організації повинні зосередити свої зусилля на наступному:

- Посилити потенціал моніторингу під керівництвом спільнот: Зосередьтеся на розбудові потенціалу членів спільнот та організацій для ефективного моніторингу та оцінки програм у сфері ВІЛ. Надавати пріоритет навчанню та підтримці спільнот, озброюючи їх необхідними навичками та знаннями для збору, аналізу та використання даних.
- Покращити навички збору та аналізу даних: Спільноти повинні інвестувати в розвиток своєї спроможності збирати, аналізувати та інтерпретувати дані, пов'язані з ВІЛ. Це передбачає навчання членів спільноти методології збору даних, управління даними та методам аналізу даних. Розвиток цих навичок дозволить спільнотам генерувати високоякісні дані, які можуть бути використані в процесах прийняття рішень.
- Виступати за представництво спільнот: Спільноти повинні виступати за повноцінне включення та представництво в процесах прийняття рішень, пов'язаних з політикою, програмами та розподілом ресурсів у сфері протидії ВІЛ-інфекції. Цього можна досягти шляхом активної участі в національних та місцевих координаційних механізмах з питань ВІЛ, ведення діалогу з політиками та забезпечення того, щоб погляди та пріоритети спільнот були почуті та інтегровані в процеси прийняття рішень.

- Долучатися до процесів прийняття рішень: Брати активну участь у процесах прийняття рішень, пов'язаних з політикою, програмами та розподілом ресурсів у сфері ВІЛ. Виступати за повноцінне залучення представників спільнот, гарантуючи, що їхній досвід та перспективи будуть враховані та інтегровані в діяльність з моніторингу та оцінки.
- Зміцнювати мережі спільнот: Спільноти повинні створювати та зміцнювати мережі між організаціями, очолюваними спільнотами, та постраждалим населенням. Ці мережі можуть слугувати платформами для обміну знаннями, досвідом та найкращими практиками у сфері моніторингу під керівництвом спільнот. Співпрацюючи та навчаючись одне в одного, спільноти можуть посилити свій голос та колективно відстоювати свої права та потреби.
- Сприяти співпраці та партнерству: Спільноти повинні активно шукати можливості співпраці та партнерства з іншими зацікавленими сторонами, включаючи державні установи, донорів та неурядові організації. Побудова міцних партнерств підвищить видимість та вплив моніторингових ініціатив під керівництвом спільнот, а також полегшить доступ до ресурсів, експертизи та підтримки.
- Сприяти мобілізації та підвищенню обізнаності спільнот: Спільноти повинні брати участь у заходах з мобілізації спільноти з метою підвищення обізнаності про важливість моніторингу під керівництвом спільноти та його вплив на програми і послуги у сфері ВІЛ-інфекції. Це включає проведення інформаційно-просвітницьких заходів, організацію діалогів з спільнотами та використання різних каналів комунікації для поширення інформації про ініціативи моніторингу під керівництвом спільноти та їхні результати.

2023